

Universiteit Utrecht

Plukboeket Zomer 2025

Een uitgave van SterkVVE.

Met nieuws over VVE en achterstandenbeleid.¹

De Plukboeketten presenteren we nu al meer dan zes jaar en ze mogen zich in een nog steeds groeiende belangstelling verheugen. We richten ons vooral op recent onderzoek, zowel uit Nederland als uit het buitenland, met betrekking tot voor- en vroegschoolse educatie en de gelijke kansen thematiek. We nemen telkens de link naar een vermelde publicatie op, zodat lezers desgewenst dieper in de materie kunnen duiken. En uiteraard zijn commentaren of suggesties altijd welkom.

In deze uitgave komen ook (nieuwe) onderwerpen zoals hitte en luchtkwaliteit, babygedrag en surgency aan de orde. En we leggen en passant enkele moeilijke begrippen uit.

Onderwijs algemeen (1)

Dalende leerprestaties vragen om investeringen

Inge de Wolf en Tom Rongen kijken met het oog op de verkiezingen van 29 oktober naar het onderwijs en wat er op dit thema beleidsmatig zou moeten gebeuren. De titel van hun artikel in ESB is 'Dalende leerprestaties nopen tot investeringen in het funderend onderwijs'.

Ze constateren (nog maar eens) dat de leerprestaties van Nederlandse leerlingen in zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs de afgelopen twintig jaar gestaag zijn gedaald. In het basisonderwijs zakte de leesvaardigheid op de PIRLS-score, een internationale toets voor taalvaardigheid, van 554 in 2001 naar 527 in 2021, waarbij de sterkste daling in de laatste jaren optrad. In het voortgezet onderwijs daalde de leesvaardigheid nog forser: van een PISA-score van 513 in 2003 naar 459 in 2022, eveneens met de sterkste daling in de laatste jaren. Ook de prestaties voor rekenen/wiskunde nemen af. In het basisonderwijs daalde de TIMSS-score, een internationale toets voor rekenvaardigheid, van 549 in 1995 naar een score van 537 in 2023. In het voortgezet onderwijs zakte de PISA-score van 538 in 2003 tot 493 in 2022. Ook hier geldt dat de daling het grootst is in de meer recente jaren.

Scholen verschillen sterk in de gemiddelde leerprestaties. Deze verschillen hangen deels samen met de thuissituatie van leerlingen, zoals het diploma en inkomen van de ouders, de gezinssamenstelling en de thuistaal. Maar ook tussen vergelijkbare leerlingpopulaties is de spreiding groot.

Volgens de auteurs is een eerste oorzaak van de daling een groot tekort aan goede leraren en schoolleiders. Het lerarentekort in het funderend onderwijs is inmiddels gestegen tot bijna 7 procent, voor schoolleiders is dit bijna 7,5 procent. Ook blijkt dat kinderen uit arme gezinnen tijdens het

basisonderwijs minder goed presteren dan hun klasgenoten uit rijkere gezinnen. De leerwinst op scholen is tevens afhankelijk van school- en leerlingkenmerken, zoals het opleidingsniveau van de ouders en kortere aanstellingen van leraren.

De derde oorzaak is een gebrek aan lerend vermogen in het onderwijs: de sector die over leren gaat, leert zelf maar beperkt. Het 'evidence informed' werken op scholen komt moeizaam van de grond, mede doordat de beschikbare informatie versnipperd is en sterk varieert in kwaliteit. Tot slot zijn er natuurlijk ook maatschappelijke ontwikkelingen die maken dat leerprestaties dalen. Dit is bijvoorbeeld de mobiele telefoon (met meer schermtijd, minder lezen/leesplezier, meer slaapproblemen, en meer sociale druk voor leerlingen).

Een eerste oplossing is volgens de auteurs gelegen in het investeren in personeel: in goede leraren én schoolleiders. Een tweede oplossingsrichting is het investeren in gelijke kansen en het wegnemen van belemmeringen voor leerlingen uit kwetsbare thuissituaties, zoals kinderen die in armoede opgroeien. Hier is onder meer te denken aan tutoring. Een derde oplossingsrichting is het gericht versterken van de kwaliteit van het onderwijs, door heldere kaders, transparantie en meer overheidsmaatregelen bij bijvoorbeeld de basisvaardigheden.

En in ieder geval is het raadzaam te investeren in het lerend vermogen in het onderwijs.

<https://esb.nu/dalende-leerprestaties-nopen-tot-investeringen-in-het-funderend-onderwijs/#:~:text=Dat%20de%20leerprestaties%20van%20leerlingen,.%2C%202024a%2C%202024b>

Ongelijkheid tussen leerlingen neemt toe tijdens basisschooltijd

Elke Claes, Inge de Wolf, Bart Goldsteyn en Suzanne de Leeuw gaan, eveneens in ESB, in op de toenemende kansengelijkheid tijdens de basisschool.

De hoofdpunten uit hun betoog zijn;

- Leerprestaties in lezen, spelling en rekenen verschillen sterk, afhankelijk van het opleidingsniveau van de ouders.
- Deze leerprestatiekloof in groep 8 is voor minstens de helft al in groep 4 aanwezig.
- Deze kloof wordt tijdens de verdere basisschoolperiode dan ook verder vergroot.
- Interventies om de ongelijke leerprestaties te verminderen kunnen zowel vóór als tijdens de basisschooltijd plaatsvinden.

Als oplossing noemen de auteurs hier het investeren in voor- en vroegschoolse educatie, het op een andere manier indelen van niveaugroepen, en het meer werken met bewezen effectieve strategieën, zoals tutoring.

Wat betreft de voor – en vroegschoolse educatie is op te merken is dat de toch forse investeringen in voor- en vroegschoolse educatie, 500 miljoen alleen al voor de voorschoolse educatie, volgens allerlei onderzoek leiden tot een hogere kwaliteit en ook een zekere effectiviteit van VVE, maar op dit moment toch niet resulteren in uiteindelijk meer kansengelijkheid.

<https://esb.nu/ongelijkheid-tussen-leerlingen-neemt-toe-tijdens-basisschooltijd/>

V(V)E / Kinderopvang

Wat werkt in VVE?

Goab.eu, het ondersteuningstraject voor gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid dat wordt uitgevoerd door Sardes, Oberon en de CED-groep, brengt op gezette tijden factsheets uit over welke factoren in welke mate bijdragen aan de kwaliteit van VVE. Ze gebruiken hier het door de Engelse

Education Endowment Foundation ingevoerde systeem met drie sterren. Hoe meer sterren, des te sterker is het bewijs dat een factor bijdraagt aan de kwaliteit van VVE.

Volgens de onderzoekers is er sterk bewijs dat deelname aan VVE, vooral VVE met een hoge emotionele en educatieve kwaliteit, belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen. Ook thuisbetrokkenheid scoort hoog, evenals coaching. Programma's die een coaching-component bevatten, vertonen meer positieve resultaten, bijvoorbeeld op het toepassen van nieuwe vaardigheden, reflecteren en doelen stellen.

Zwakke scores komen we in de factsheet ook veelvuldig tegen. Zo is er weinig evidentie dat Het gebruik van VVE programma's bijdraagt aan de kwaliteit van VVE. Dat is opmerkelijk omdat het gebruik van een VVE programma wettelijk verplicht is. Wellicht is de commissie 'Effectieve Jeugdinterventies' van NJI iets te royaal geweest in het aanwijzen van effectieve programma's. De meeste van deze programma's - een uitzondering is Piramide - zijn nauwelijks geëvalueerd en vooral positief beoordeeld op grond van hun narratief.

Ook voor het creëren van een lerend netwerk is er niet erg veel positieve evidentie tot nu toe, evenals voor het aanbieden van VVE in IKC verband.

De factsheet is een mooie poging om enige structuur aan te brengen in de discussie over wat goed werkt in VVE. Maar elke factor heeft zijn eigen verhaal en meestal is dat nogal complex. De factsheet is vooral een goede start voor reflectie op en discussie over de kwaliteit van VVE,

<https://goab.eu/media/etfcc2kx/factsheet-wat-werkt-in-vve-def.pdf>

Good Evening

EVENING staat voor 'Effectstudie voorschoolse educatie: een natuurlijk experiment in Nederlandse gemeenten' en is een project van de Universiteit van Utrecht. Thomas van Huizen, Paul Leseman, Ora Oudgenoeg-Paz, Rianne Francot, Ekin Yurdakul en Vaso Tiliopoulou zijn de onderzoekers.

Centraal in het onderzoek stonden twee vragen;

- 1) Wat zijn de effecten van extra uren voorschoolse educatie op a) de kwaliteit en het activiteitsaanbod; b) het feitelijk gebruik van voorschoolse educatie; c) de ontwikkeling van doelgroepkinderen?
- 2) Wat zijn de effecten van de nieuwe urennorm voor de pedagogisch beleidsmedewerker op a) de kwaliteit en het activiteitsaanbod; b) de ontwikkeling van doelgroepkinderen?

De resultaten van het EVENING project tonen aan dat de twee beleidsmaatregelen de ontwikkeling van doelgroepeuters positief hebben beïnvloed en daarmee de kansengelijkheid hebben vergroot. De bevindingen laten zien dat de uitbreiding van het aantal uren voorschoolse educatie en de versterking van de kwaliteit door inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers effectieve beleidsmaatregelen zijn.

Zo is er een positief effect te zien van het ruimer voorschools uren aanbod op het feitelijk gebruik van uren voorschoolse educatie door doelgroepkinderen. Ook hebben extra uren voorschoolse educatie geleid tot hogere scores op de tests voor taal, executieve functies en fijne motoriek, en tot een positievere beoordeling van het sociaal-emotionele gedrag. Er worden echter geen significante effecten gevonden op zelfcontrole. De gevonden effecten blijken sterker en vaker statistisch significant voor doelgroepkinderen. Uit nadere analyses bij de kindcentra kan worden afgeleid dat de extra uren voorschoolse educatie doelmatig werden ingezet voor gerichte educatieve activiteiten, meestal in een kleine groepjes.

EVENING laat verder zien dat de educatieve proceskwaliteit van voorschoolse educatie tussen 2021 en 2023 substantieel is toegenomen. Dit duidt op een positief effect van de pedagogisch beleidsmedewerker. De resultaten laten een significant positief effect zien op de geobserveerde educatieve proceskwaliteit, met name op de wijze waarop pedagogisch medewerkers kinderen feedback en ondersteuning geven en aan rijk en gevorderd taalgebruik blootstellen. De kwaliteitsverbeteringen worden geconstateerd tijdens (begeleide) spelmomenten en gestructureerde educatieve activiteiten, maar worden niet gevonden bij metingen tijdens eet- en drinkmomenten. Er was geen verbetering zichtbaar in de emotionele proceskwaliteit. Dit komt mogelijk omdat deze voor de invoering van de maatregel al over de hele linie hoog was. De positieve effecten op de educatieve proceskwaliteit en op de wijze waarop VVE-activiteiten worden uitgevoerd, blijken mede door intensievere coaching van medewerkers tot stand te zijn gekomen.

<https://open.overheid.nl/documenten/c6129d3b-f26c-43ad-917e-1729dd62bfec/file>

Het laatste nieuws van de landelijke kwaliteitsmonitor kinderopvang

De kinderopvang is sinds 1995 explosief gegroeid, wat gepaard ging met een daling van de kwaliteit. Hoewel de sector onverminderd doorgroeit, getuige de wachtlijsten op veel plekken in het land, laat de kwaliteit vanaf 2008 een stijgende lijn zien, met her en der wat fluctuaties en een coronadip. De verschillende, opeenvolgende wetten en eisen om de kwaliteit verder te verbeteren en professionaliseringsinitiatieven vanuit de sector zelf, hebben vrucht gedragen. Echter, door aanhoudende personeelskrapte staat de sector onder druk. Hoewel er over het algemeen sprake is van een stijgende kwaliteitstrend sinds de LKK-metingen 2017 -2024, zijn er in 2024 signalen van een dalende kwaliteit. De onderzoekers willen de nieuwe meting in 2025 afwachten om te zien of het hier gaat om tijdelijke fluctuatie dan wel het begin van een dalende trend. De dalende kwaliteit betreft vooral de buitenschoolse opvang.

https://www.monitorlkk.nl/pathtoimg.php?id=4616&image=rapportage_lkk2024_definitief.pdf

Coaching en vve kwaliteit

Er is opmerkelijk veel overeenstemming bij wetenschappers dat coaching een cruciale factor is om de kwaliteit van VVE te versterken. Vandaar het belang van meer onderzoek op dit punt. Een interessante metastudie werd recent gepubliceerd in Science Direct, met de indrukwekkende titel 'A meta-analysis of the effectiveness of coaching and the contribution of coaching processes to learning outcomes for early childhood teachers and children'.

De resultaten van deze metastudie zijn gematigd positief wat coaching betreft. Eigenlijk liet alleen coaching in de vorm van modelleren specifiek effecten zien op het gedrag van leerkrachten en resultaten bij de kinderen. Bij dit modelleren demonstreert de coach een vaardigheid of bepaald gedrag, die dit dan in de praktijk kan oefenen waarna reflectie op het proces volgt.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0885200625000250>

Van voorschool naar basisschool

In het tijdschrift Science Direct van Elsevier verscheen een artikel van Ruben Fukkink, Rosanne Sluiter, en Minne Fekkes over de overgang van voorschool naar basisschool. De onderzoekers volgden in Nederland 110 peuters bij de overgang naar de basisschool en evalueerden bij de kinderen zelfregulatie, sociale competentie en welzijn. Het blijkt dat de overgang naar de basisschool minder problematisch is en het welbevinden groter, als de kinderen in de voorschoolse perioden een hoog niveau van 'surgency' vertonen. Wat surgency betekent hebben we voor u opgezocht. Het gaat om kenmerken als vrolijkheid, enthousiasme, spontaniteit en neiging tot sociaal contact. Het begrip komt uit de persoonlijkheidspsychologie. Ook blijkt uit het onderzoek dat kinderen uit de kinderopvang hogere niveaus van sociale competentie vertonen dan kinderen uit de

gastouderopvang. Conflicten tussen p.m.-ers en kinderen in de opvang werkten negatief door als de kinderen op de basisschool kwamen.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1041608024000025?via%3Dihub>

Bijzondere VVE-thema's

Babygedrag als voorspeller

De Vlaamse onderwijsexpert annex gitarist/songwriter Pedro de Bruyckere heeft een goede neus voor interessant onderzoek. In zijn blog trakteert hij ons op een Amerikaans onderzoek waarin babygedrag op negen maanden wordt gerelateerd aan de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden. Nu zijn cognitieve testen bij baby's weinig betrouwbaar. Maar een longitudinale studie van Daniel Gustavson en collega's laat zien dat sommige vroege gedragingen toch voorspellend kunnen zijn voor latere cognitieve vermogens. In deze studie volgden de onderzoekers meer dan duizend tweelingen van de babyfase tot hun dertigste. Op verschillende momenten – 7 en 9 maanden, 1 à 2 jaar, 3 jaar, 7 jaar, 16 jaar en rond 29 jaar – werden hun cognitieve vaardigheden gemeten. De algemene cognitieve vaardigheden (general cognitive abilities ofwel GCA) van mensen blijkt al vanaf peuterleeftijd opvallend stabiel. Vanaf de leeftijd van drie jaar verklaarden genetische factoren al een aanzienlijk deel van de verschillen in GCA op volwassen leeftijd. Op de leeftijd van zeven jaar was bijna de helft van de volwassen cognitieve verschillen al genetisch 'voorspeld'. Maar ook de gedeelde omgeving – denk aan thuiscontext, buurt en school – bleek van blijvende invloed. De omgeving waarin kinderen zich bevonden rond hun tweede levensjaar verklaarde zo'n 10% van hun cognitieve prestaties op hun 29ste. De onderzoekers concluderen dat het voorzien in een ondersteunende omgeving in de eerste levensjaren van grote invloed kan zijn op toekomstige cognitieve vaardigheden.

<https://pedrodebruyckere.blog/2025/06/24/wat-zegt-babygedrag-op-negen-maanden-wel-en-niet-over-intelligentie-als-volwassene/>

<https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.2426531122>

Extreme hitte en de ontwikkeling van jonge kinderen

Een nieuw thema in de literatuur over de ontwikkeling van jonge kinderen betreft de effecten van extreme hitte. Het Center on the Developing Child van Harvard University bracht hier een working paper over uit. Er wordt nuttige informatie gegeven over:

- de reactie van het menselijk lichaam op extreme hitte;
- de effecten van extreme temperaturen op zwangerschap en jonge kinderen, bijv. op leren, slapen en gezondheid;
- hoe hitte systemische ongelijkheden versterkt, zoals luchtkwaliteit, voedselopname etc.;
- praktische oplossingen om de effecten van extreme hitte te verzachten en koelte te verschaffen;
- implicaties voor beleid.

<https://developingchild.harvard.edu/resources/working-paper/heat-paper/>

En het belang van luchtkwaliteit voor leerprestaties

Voor de Kennisrotonde gingen Alexander Krepel en Merel de Wit van het Kohnstamm Instituut op zoek naar het belang van de luchtkwaliteit op leerprestaties. Zij constateren dat een goede luchtkwaliteit van belang is voor leerprestaties van leerlingen. Een onderdeel van luchtkwaliteit is de concentratie CO₂. De CO₂-concentratie wordt gemeten in parts per million (PPM). Hierbij wordt 800 PPM gezien als een goede luchtkwaliteit. Een te hoge concentratie CO₂ in de lucht heeft negatieve gevolgen voor het algemeen functioneren en kan leiden tot sufheid, en het heeft ook een negatief

effect op het leervermogen. Een te hoge CO₂-concentratie in de klas hangt dan ook samen met slechtere leerprestaties en meer absenties. Als de CO₂-concentratie daalt van 2100 naar 900 PPM, maken leerlingen schooltaken gemiddeld 12 procent sneller en daalt het aantal fouten met 2 procent. Volgens een Nederlandse veldstudie op 27 basisscholen presteren leerlingen slechter op gestandaardiseerde toetsen als er een hogere CO₂-concentratie in de klas is.

<https://kohnstamminstituut.nl/wp-content/uploads/2025/06/KR2345-Leerprestaties-verbeteren-met-CO2-gestuurde-ventilatie-in-klaslokalen.pdf>

Beleid

Gemeentelijk beleid om het bereik van VVE te verhogen

We blijven nog even bij de Kennisrotonde. Daar hebben Karin Hoogeveen en Carlijn Waaijer zich gestort op het bereik van VVE. Dat blijkt de afgelopen jaren af te nemen hetgeen uiteraard reden is tot zorg. De onderzoekers spitten door de literatuur over dit thema en noemen een aantal punten waar gemeenten hun voordeel mee kunnen doen, als ze het bereik van VVE willen verbeteren:

- Administratieve barrières verlagen leidt tot een hogere deelname aan voorschoolse voorzieningen door doelgroepkinderen. Persoonlijke hulp bij inschrijving, zoals formulieren invullen of uitlegvideo's in de communicatie gebruiken, verhoogt significant het aantal inschrijvingen van gezinnen met een lagere sociaal-economische status.
- Er zijn aanwijzingen dat het verbeteren van de beschikbaarheid van de educatie tot een (beperkte) hogere deelname aan voorschoolse educatie leidt.
- Lagere kosten kunnen een positieve invloed hebben op deelname, tonen verschillende onderzoeken aan. Maar dit geldt alleen als de kostenreductie substantieel is.
- Informatiecampagnes van de overheid of (kinderopvang)organisaties kunnen nuttig zijn om het vertrouwen van ouders in kinderopvang in het algemeen en voorschoolse educatie in het bijzonder te vergroten.

Omdat de redenen om niet deel te nemen aan voorschoolse educatie uiteenlopen, zouden de maatregelen om de deelname te verhogen ook divers moeten zijn. Het is aannemelijk dat een combinatie van verschillende maatregelen effectief is, bijvoorbeeld zowel complexe financiële stelsels verminderen als het vertrouwen van ouders vergroten.

<https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/gemeentelijke-maatregelen-voor-voorschoolse-educatie>

Inclusieve kinderopvang

Sardes ontwikkelde in opdracht van de rijksoverheid een handreiking om binnen de huidige kaders een kinderopvangomgeving te creëren waar alle kinderen samen kunnen (op)groeien, ofwel een handreiking voor inclusieve kinderopvang. Inclusieve kinderopvang gaat volgens de auteurs een stap verder dan Passende kinderopvang: er wordt niet alleen passende zorg geboden, maar er is een actief streven naar een omgeving waarin alle kinderen, ongeacht hun achtergrond, capaciteiten of beperkingen, samen kunnen leren en spelen.

Beide benaderingen zijn complementair. Terwijl passende kinderopvang ervoor zorgt dat elk kind de ondersteuning krijgt die het nodig heeft, bevordert inclusieve kinderopvang een gemeenschapsgevoel en leert het kinderen van jongs af aan respect en waardering voor diversiteit. Sardes biedt hier verder een model voor een continuüm van ondersteuning, dat kan worden gebruikt om uit te werken wat er op verschillende niveaus nodig is qua personele inzet, expertise en samenwerkingsstructuren.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2025/03/31/handreiking-op-weg-naar-inclusieve-kinderopvang>

Effecten van de latere eindtoets op leerlingen in achterstandssituaties

In het schooljaar 2014-2015 werd een nieuwe beleidsmaatregel geïntroduceerd over de advisering van groep acht leerlingen in het basisonderwijs. Deze beleidswijziging hield in dat de adviezen sterker afhankelijk werden van de inschatting van de leerkracht en eerdere leerprestaties. Bart Goldsteyn, Cécile Magnée en Inge de Wolf vragen zich in een artikel in Demos, het tijdschrift van het NIDI af wat de effecten van deze maatregel zijn.

De beleidswijziging in 2014 had drie belangrijke doelen. Ten eerste werd gehoopt dat leerkrachten bij het geven van hun advies meer rekening zouden houden met niet-cognitieve factoren, zoals de persoonlijke ontwikkeling en inspanning van leerlingen. Ten tweede bood het uitstel van de toets enkele maanden meer onderwijstijd in groep acht, omdat de nieuwe toets enkele maanden later in het schooljaar werd afgenomen dan de oude toets. En ten derde werd verwacht dat de kortere periode tussen de toets en de start van het middelbaar onderwijs, waarin er bijvoorbeeld aan de eindmusical gewerkt wordt, tot minder kennisverlies zou leiden.

Uit het onderzoek blijkt dat het onderwijsniveau in leerjaar drie van de middelbare school van de kinderen zonder migratieachtergrond relatief stabiel was vòòr de beleidswijziging, terwijl het onderwijsniveau van deze leerlingen steeg na de beleidswijziging. Voor kinderen met een migratieachtergrond was de trend ook relatief constant vòòr de beleidswijziging, en nam ook het gemiddelde niveau toe na de beleidswijziging. De toename voor deze groep van kinderen is echter veel sterker dan de toename voor kinderen zonder migratieachtergrond. Als gevolg daarvan neemt de kloof tussen kinderen met een migratieachtergrond en kinderen zonder migratieachtergrond aanzienlijk af.

De resultaten laten dus een positief effect zien van het uitstellen van de eindtoets op het middelbaar onderwijsniveau van kinderen met een migratieachtergrond. Belangrijk is ook dat de beleidswijziging tegelijkertijd geen nadelige effecten heeft gehad op het onderwijsniveau van kinderen zonder migratieachtergrond.

<https://nidi.nl/demos/basisschoolkinderen-met-migratieachtergrond-hebben-baat-bij-een-latere-eindtoets/>

Onderwijs algemeen (2)

Verschillen in leerwinst tussen basisscholen

Het Centraal Planbureau onderzocht verschillen in leerwinst tussen basisscholen. Leerwinst gaat over de kennisopbouw van leerlingen: door gegevens uit het leerlingvolgsysteem te gebruiken, waarmee de vooruitgang van kinderen gevolgd wordt, bekeek men hoeveel een kind heeft geleerd op de basisschool. Eerder kon alleen worden gekeken naar het niveau aan het einde van de basisschool. Tussen basisscholen zijn er substantiële verschillen in de gemiddelde vooruitgang van leerlingen. Die verschillen kunnen beslissend zijn voor het schooladvies dat een kind meekrijgt voor de middelbare school. Ze kunnen bijvoorbeeld het verschil betekenen tussen een schooladvies voor vmbo-havo of havo-vwo bij de overgang naar het voortgezet onderwijs.

Leerlingen met een lage startscore (aan het begin van de basisschool) groeien gemiddeld genomen sneller. Ook laat het onderzoek zien dat hoe langer de leraren in dienst zijn op een school, des te groter de leerwinst van de kinderen is. Het onderzoek laat een positieve relatie zien tussen schoolleerwinst en de gemiddelde opleiding van ouders, ook als gecorrigeerd wordt voor de

vaardigheden van leerlingen aan het begin van de basisschool (startscores) van leerlingen. Volgens de onderzoekers kan dit er op wijzen dat leerlingen met HBO of WO opgeleide ouders vaker op kwalitatief goede scholen terechtkomen, of dat die leerlingen meer ondersteuning ontvangen van hun ouders, bijvoorbeeld in de vorm van bijles.

<https://www.cpb.nl/publicatie/verschillen-leerwinst-tussen-basisscholen>

Effecten van leerkrachtwisselingen

De conclusie uit het CPB onderzoek dat stabiliteit bij leerkrachten positief uitpakt, wordt bevestigd in een artikel van de Kennisrotonde van de hand van Sierp van der Ploeg. Deze stelt dat de mobiliteit van leerkrachten gevolgen kan hebben voor de onderwijskwaliteit. Dat kan komen door een verschil in ervaring en/of kwaliteit tussen de leerkracht die vertrekt en degene die daarvoor in de plaats komt. Wanneer de nieuwe leerkracht beter is dan de vertrokken collega, pakt dat (uiteindelijk) positief uit voor de leerlingen. Een minder goede leerkracht als vervanger is nadelig voor leerlingen. Daarnaast speelt de verstoring die een leerkrachtwisseling met zich meebrengt een rol. Een nieuwe leerkracht heeft tijd nodig om zich in te werken en om relaties op te bouwen met collega's en leerlingen. Dat gaat tijdelijk ten koste van de effectiviteit van de lessen.

Het vervangen van vertrekkende leerkrachten zet de leerprestaties van leerlingen onder druk, laat buitenlands onderzoek zien. Naarmate meer leerkrachten op een school aan het einde van het schooljaar vertrekken en nieuwe leerkrachten hun plekken innemen, scoren de leerlingen in het nieuwe schooljaar slechter op taal en rekenen. Op scholen met veel leerlingen met leerachterstanden en/of een migratieachtergrond, is dit effect sterker.

<https://www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/effect-van-wisselingen-van-leerkrachten-in-het-basisonderwijs#:~:text=Vertrek%20en%20vervangen%20van%20leerkrachten%20drukt%20leerprestaties&text=Op%20scholen%20met%20veel%20leerlingen,scoren%20op%20taal%20en%20rekenen>

Toename schoolverzuim verontrustend

In de V.S. maakt men zich zorgen over het toenemend schoolverzuim, hier gedefinieerd als 'chronic absenteeism'. Dit houdt in het missen van 10% of meer van het jaarlijks aantal schooldagen. Na de Corona jaren is dit verzuim bijna weer verdubbeld. Het verzuim is het grootst in arme wijken, maar ook in rijke wijken is het flink toegenomen. Het naar school gaan is voor veel leerlingen geen vanzelfsprekendheid meer. Slaapgebrek en ziekte zijn vaak een verklaring, maar ook verzuimen leerlingen de school omdat ze die saai vinden. Schoolverzuim kent nu redenen die een paar jaar geleden niet tot verzuim zouden hebben geleid.

Ook in Nederland neemt het relatief en absoluut schoolverzuim de laatste jaren nogal toe, maar is nog niet op het niveau van 10 jaar geleden. Wel is ten opzichte van 2017 het percentage leerlingen in het voortgezet onderwijs dat zegt te spijbelen flink gestegen.

https://hechingerreport.org/proof-points-7-insights-chronic-absenteeism/?utm_source=The+Hechinger+Report&utm_campaign=18c23827be-EMAIL_CAMPAIGN_2025_08_05_06_23&utm_medium=email&utm_term=0_-18c23827be-322811417

<https://www.nji.nl/cijfers/schoolverzuim>

ⁱ Deze publicatie wordt samengesteld door drs. J. Kloprogge & drs. W. de Wit